

پیشگفتار

قرآن کریم به عنوان برترین کتاب الهی^۱، بر آخرین^۲ پیامبر الهی محمد مصطفی (ص) نازل شده تا انسان‌ها را از ظلمت به سوی نور هدایت کند^۳. این کتاب، «معدن ایمان و اصل آن است، چشمه‌های دانش و دریای علوم است، سرچشمه عدالت و نهر جاری عدل است، همچنین پایه‌های اسلام و ستون‌های محکم آن است... خداوند قرآن را فرونشاندۀ عطش علمی دانشمندان و باران بهاری برای قلب فقیهان و راه گسترده و وسیع برای صالحان قرار داده است. این کتاب الهی دارویی است که با آن بیماری وجود ندارد، نوری است که با آن تاریکی یافت نمی‌شود، ریسمانی است که رشته‌های آن محکم، پناهگاهی است که قلۀ آن بلند و توان و قدرتی است برای آن که آن را برگزیند، محل امنی است برای هر کس که وارد آن شود، راهنمایی است تا از او پیروی کند، وسیله انجام وظیفه است برای آن که قرآن را راه و رسم خود قرار دهد، برهانی است بر آن کس که با آن سخن بگوید، عامل پیروزی است برای آن کس که با آن استدلال کند، نجات‌دهنده است برای آن کس که حافظ آن باشد و به آن عمل کند و راهبر آن که آن را به کار گیرد و نشانه هدایت است برای آن کس که در او بنگرد»^۴.

پیامبر اسلام (ص) برای اثبات حقانیت رسالت خویش، مخالفان را به آوردن کتابی همانند قرآن فراخوانده است^۵ و آنان پس از تلاش فراوان نتوانسته‌اند همانندی برای آن بیاورند از این رو این کتاب آسمانی دلیل و برهان نبوت آورنده آن و معجزه است؛ بنابراین اگر اعجاز این کتاب آسمانی خوب تبیین شود و زمینه‌های بروز شک از قلب‌ها زدوده شود، تعمق بیشتر و در پی آن، عمل به آموزه‌های آن را به همراه خواهد داشت.

با توجه به اینکه اثبات نبوت عامه و خاصه به اثبات اعجاز متکی است مبحث اعجاز و معجزه رویکردی کلامی محسوب می‌شود. در خصوص قرآن کریم نیز اعجاز این کتاب

۱. مائده، ۴۸.

۲. احزاب، ۴۰.

۳. ابراهیم، ۱.

۴. نهج البلاغه، ترجمه دشتی، ص ۴۱۹.

۵. بقره، ۲۳.

آسمانی بهترین دلیل بر نبوت نبی مکرم اسلام (ص) و از سوی خدا بودن ایشان محسوب می‌شود، ولی به لحاظ اینکه اعجاز قرآن یکی از مبانی تفسیر قرآن است در مباحث علوم قرآن نیز بدان پرداخته می‌شود.

کتاب حاضر با هدف کلی شناسایی، تبیین و مستدل کردن وجوه اعجاز قرآن کریم، بیان جایگاه و بررسی صحت و سقم ادعاها در هر یک از وجوه اعجاز نگاشته شده است. هدف دیگر این نوشتار زمینه‌سازی برای تحقیقات بیشتر در زمینه شگفتی‌های این کتاب آسمانی است. رویکرد مباحث، منبع درسی برای برآوردن نیاز دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث و طلاب سطح ۳ است. البته این کتاب می‌تواند منبعی برای رشته‌های معارف، مدرسی معارف و کلام اسلامی باشد.

کتاب مشتمل بر شانزده درس است. در درس نخست به مباحث مقدماتی، شامل مفهوم‌شناسی اعجاز، اهمیت و جایگاه آن، تاریخچه بحث از وجوه اعجاز و گستره آن اشاره شده است. در درس دوم راز اعجاز قرآن در قالب دو دیدگاه صرفه و خارق‌العاده بودن قرآن به بحث گذاشته شده است. درس سوم تا درس پنجم به وجوه اعجاز بیانی قرآن اختصاص یافته است. درس هشتم و نهم اعجاز هماهنگی و عدم اختلاف از جهت بیانی و محتوایی و شبهات آن است. درس دهم تا پانزدهم اعجاز معارفی این کتاب آسمانی را تبیین می‌کند و درس پایانی با بحث از مسیر آمدن معجزه یعنی امی بودن آورنده قرآن پایان می‌یابد. شبهات اعجاز در این نوشتار به تناسب در ذیل هر یک از وجوه بررسی شده است، اما در برخی وجوه اعجاز به دلیل متعدد بودن شبهات و عدم گنجایش یک درس آن‌ها را در درس مستقلی قرار داده‌ایم.

در این کتاب به دلیل محدودیت حجم کتاب فقط آیات محور بحث، ترجمه شده‌اند. یکی از پیش‌نیازهای این درس واحدی به نام «نقد و تحقیق در اعجاز قرآن و وجوه آن» (۱) در دانشکده‌های دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم است که در آن به شناخت اجمالی مسئله اعجاز به طور عام، تفاوت معجزه با امور خارق‌العاده دیگر و نیز مقدمات اثبات اعجاز قرآن کریم پرداخته می‌شود.

بی‌شک اهمیت اعجاز قرآن و وجوه آن، اهتمام بالای قرآن‌پژوهان را در این حوزه باعث شده است. نویسنده این کتاب ضمن احترام به عموم استادان و نویسندگانی که در این عرصه قلم زده‌اند، در حد امکان کوشیده است تا اثری نو با رعایت اصول پژوهش‌بنگارد

به گونه‌ای که خواننده را به تفکر و تحقیق در موضوعات کتاب ترغیب کند. برخی امتیازهای کتاب حاضر در مقایسه با دیگر کتاب‌های منتشر شده عبارت است از:
نوآوری اثر در ساختار، با چیش شایسته مطالب و جامعیت آن نسبت به همه وجوه شناخته شده اعجاز.

نوآوری اثر به لحاظ محتوا، در تبیین معقول، علمی و سهل الوصول بودن مطالب، بیان نمونه‌ها، مثال‌ها و شواهد برای استوارسازی مطلب، سنجش دیدگاه‌ها و نقد اقوال و شبهات. شیوه بحث از وجوه اعجاز در این کتاب متمایز با کتب موجود است. مزیت این کتاب پرداختن به اهم وجوه اعجاز قرآن و ارزیابی وجه اعجاز بودن آن و نیز نقد شبهات در زمینه هر یک از این وجوه است که در آثار موجود چنین اثری دیده نمی‌شود. نگارنده با اذعان به کاستی‌های این اثر، از انتقادات و پیشنهادهای سازنده استادان، صاحب‌نظران و عموم خوانندگان استقبال می‌کند و آن را به دیده منت می‌پذیرد.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم که سفارش دهنده این اثر و حامی آن بوده است و نیز از گروه تخصصی علوم قرآن و حدیث «سمت» و ارزیابان محترم آن گروه، جناب حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر سید رضا مؤدب و دکتر مجید معارف که با ارزیابی دقیق خود به غنای محتوا و ارتقای ساختار کتاب یاری رساندند، تشکر کنم. همچنین از همه کسانی که در تدوین این کتاب مؤثر بوده‌اند به‌ویژه از آقای دکتر علی فقیه که در ارزیابی اولیه اثر مساعدت داشتند و جناب آقای حجت‌الله لطفی مدیر برنامه‌ریزی و توسعه آموزش دانشگاه که پیگیری مجدانه ایشان در به ثمر رسیدن اثر مؤثر بود، مراتب تقدیر و امتنان را دارم.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

اسمعیل سلطانی بیرامی